

INSTITUT RAMON MUNTANER. DEU ANYS AL SERVEI DE LA CULTURA I LA RECERCA DES DE MÓRA LA NOVA

M. CARME JIMÉNEZ FERNÁNDEZ
Directora de l'Institut Ramon Muntaner

RESUM

L'any 2003 es constituïa l'Institut Ramon Muntaner. Fundació Privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana (IRMU) amb seu al Mas de la Coixa de Móra la Nova. En aquests deu anys, Móra la Nova s'ha convertit en un punt de referència per a la cultura de l'àmbit lingüístic català i el Mas de la Coixa forma part de l'imaginari col·lectiu de totes aquelles persones vinculades als centres i instituts d'estudis locals i comarcals dels territoris de parla catalana. Aquest article se centra en els deu anys de l'Institut Ramon Muntaner, en la seva història, els seus projectes, els seus reptes de futur i la seva vinculació amb Móra la Nova i la comarca de la Ribera d'Ebre.

INTRODUCCIÓ

L'Institut Ramon Muntaner. Fundació Privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana es va constituir el 3 de juliol de 2003 i té la seva seu al Mas de la Coixa de Móra la Nova (fig. 1).

*Fig. 1. Imatge
del Mas de
la Coixa, seu
de l'Institut
Ramon
Muntaner.
Fons IRMU*

Aquesta entitat va néixer d'un acord entre la Generalitat de Catalunya, en aquell moment concretament, Departament de Cultura i Departament de Presidència, i la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC), entitat federativa que aplega 121 centres d'estudis i associacions culturals del conjunt dels territoris de parla catalana i que va ser Premi Nacional de Cultura l'any 2007. El patronat de l'IRMU està format per 14 membres repartits equitativament entre els dos organismes.

A continuació, desglossarem en diversos apartats la seva trajectòria, la seva activitat al llarg d'aquests deu anys, els seus reptes de futur i el seu arrelament a la Móra la Nova i a la Ribera d'Ebre.

HISTÒRIA

L'any 2001 la Generalitat de Catalunya es va posar en contacte amb la Coordinadora de Centre d'Estudis de Parla Catalana per a crear l'IRMU.

L'impulsor del projecte va ser Josep-Sebastià Cid i Català, que havia estat president del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre i que en aquell moment era delegat de Cultura de la Generalitat de Catalunya a les Terres de l'Ebre.

Fins a aquell moment resultava molt difícil la interlocució dels centres d'estudis amb la Generalitat de Catalunya, ja que l'heterogeneïtat de models i temàtiques d'estudi feien difícil l'encaix d'aquest col·lectiu en un únic departament o direcció general.

Per a la creació de l'IRMU van ser necessàries tres assemblees de la CCEPC en què es va debatre si es participava en el projecte, l'estructura que havia de tenir i els seus objectius. Paral·lelament continuaven les negociacions amb la Generalitat de Catalunya. Finalment, la proposta es va veure com una oportunitat per part de les persones que estaven al capdavant de la CCEPC i, a més a més, després de les llargues negociacions van aconseguir la paritat de patrons i poder realitzar el procés de selecció de la persona que n'ocupés la direcció. D'aquesta manera la CCEPC apostà per participar de l'IRMU.

Al llarg del procés de creació, canvis interns en la Generalitat van fer que l'IRMU passés a estar vinculat al Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i es concretà que el president de l'IRMU seria la persona al capdavant d'aquest organisme —en aquell moment el Sr. Joan Vidal i Gayolà.

Algunes de les apostes clares des del principi van ser la seva ubicació al Mas de la Coixa de Móra la Nova, espai simbòlic de cruïlla dels territoris de parla catalana, i el símbol de la mata de jonc del cronista Ramon Muntaner¹ com a referent de la imatge corporativa de l'IRMU.

El 3 de juliol de 2003 es constituí l'Institut Ramon Muntaner.

L'Institut ha estat presidit per: Joan Vidal i Gayolà, Ferran Bello Hernaiz, Ramon Fontdevila Subirana i Lluís Puig i Gordi, actual president. Han format part del patronat: Jordi Roigé i Solé, Josep-Sebastià Cid i Català, Josep Camps

i Roca, Joan Vilà i Valentí, Antoni Sabaté i Ibarz, Mercè Gisbert Cervera, Josefa Bertran Bertomeu, Ramon Alberch i Fugueras, Antoni Mir i Fullana, Francesc Xavier del Hoyo Bernal, Antoni-Lluís Carrió i Artigues,² Ignasi Cuadros Vila, Miquel Pueyo i París, Josep Sánchez Cervelló, Francesc-Xavier Vega Castellví, Francisca Sanvicen Torné, Josep M. Sans Travé, Francesc Ferrer Celma i Yvonne Griley Martínez. Actualment està format per Josep Santesmases i Ollé, Francesc Viso Rodríguez, Carles Riba Romeva, Narcís Figueras Capdevila, Pilar Tarrada Gol, Jaume Mascaró Pons, Antoni Prats Gracia, Josep M. Roig Rosich, Ferran Bladé i Pujol, Cristina Lasala Loran, Salvador Alegret Sanroman, Ramon Ten Carné i Montserrat Nadal Milà (fig. 2).

L'Institut va començar amb dues persones: direcció i secretaria tècnica, càrrecs ocupats respectivament per M. Carme Jiménez i Mercè Roca. El nombre màxim de treballadors de l'equip ha estat de nou persones i, actualment, n'hi treballen sis: M. Carme Jiménez, Mercè Roca, Pineda Vaquer, Elena Espuny, Carles Barrull i Núria Sauch.

El 3 de juliol de 2013 s'obrien els actes de celebració dels 10 anys de l'IRMU amb la III Jornada Institut Ramon Muntaner. Cultura i Recerca en el territori que va servir per a fer un balanç del que han estat aquests deu anys d'activitat.

L'Institut Ramon Muntaner actualment té localitzats i interactua amb al voltant de 400 centres, instituts d'estudis i associacions de recerca local i comarcal del conjunt dels territoris de parla catalana. D'aquestes entitats 305 estan registrades i aporten informació al portal www.irmu.org: 264 de Catalunya, 5 de la Franja, 22 del País Valencià, 3 de la Catalunya del Nord, 7 de les Illes Balears, 2 de l'Alguer, 1 d'Andorra i 1 d'Alemanya. L'estudi estadístic realitzat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya l'any 2007 xifrava en 45.000 les persones vinculades a aquestes entitats a Catalunya.³

Fig. 2. Reunió de patronat de juny de 2011. Fons IRMU

PROJECTES PRINCIPALS

L'IRMU es defineix com una eina al servei dels centres d'estudis. Per aquest motiu articula la seva activitat i genera projectes en funció de les necessitats dels centres.

Una de les primeres accions realitzades va ser una base de dades de registre de totes les entitats per localitzar-les, conèixer els seus projectes, presentar-nos i avaluar quines línies de treball obrir. Aquest pas era bàsic per començar.

Una de les constatacions que ha marcat la nostra activitat ha estat l'heterogeneïtat de les entitats que integren aquest col·lectiu, fet que ens obliga a diversificar els projectes.

En resum, els objectius principals de l'IRMU són donar suport i difondre els projectes d'investigació i de difusió cultural dels centres i instituts d'estudis dels territoris de parla catalana a través de diverses vies:

- Amb projectes d'interès per al conjunt dels centres, com per exemple el portal a Internet, la digitalització dels seus fons bibliogràfics i l'organització de Recercat (la trobada anual de centres) o espais de debat.
- A través de línies d'ajut a la recerca, a les activitats, a les publicacions i a l'adquisició d'infraestructures.
- Amb el suport logístic a l'hora de desenvolupar els seus projectes o les seves activitats.

— I amb el foment del treball en xarxa. L'Institut pretén facilitar la comunicació i la col·laboració entre els centres i amb altres entitats i organismes. La possibilitat de posar en comú experiències, activitats i investigacions enriqueix i facilita considerablement el treball realitzat de manera individual per cada centre i també dóna al món dels centres d'estudis la rellevància que mereix tant dins el món científic i acadèmic com dins la societat en general.

Què s'ha aconseguit en aquests anys?

- Reforçar les entitats.
- Generar una interlocució àgil.
- Donar visibilitat a l'activitat dels centres.
- Fer evident l'impacte social i econòmic de l'activitat dels centres.
- Generar sinergies amb altres col·lectius.
- Internacionalitzar la recerca local i comarcal.
- Prestigiar la recerca realitzada des dels centres.
- Participar en projectes de país. Per exemple, hem col·laborat en l'elaboració de l'Inventari del Patrimoni Festiu de Catalunya o participem en les Jornades Europees de Patrimoni.
- Ser referents culturals en l'àmbit lingüístic.

Com ho hem aconseguit?

- Construïnt des de baix.
- Donant el màxim de protagonisme a les entitats.
- Des de la prudència i el rigor.
- Gestionant els recursos amb solvència.
- Essent presents al conjunt dels territoris de parla catalana.
- Donant suport logístic quan se'ns ha requerit.
- Realitzant tasques d'assessorament.
- Actuant com a interlocutors.
- Escoltant les necessitats de les persones al capdavant de les entitats.
- Implicant-nos directament en els projectes.
- Cercant sinergies amb altres institucions.
- Des del consens i la complicitat del sector públic i el privat, de la Generalitat de Catalunya i la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana.

L'IRMU gestiona una vintena de projectes anuals:

- Gestió del Portal *www.irmu.org*
- Organització del Recercat. Jornada de Cultura i Recerca Local dels Territoris de Parla Catalana
- Gestió del Carnet Recercat
- Digitalització de les revistes dels centres d'estudis i incorporació a RACO
- Distribució i venda de les publicacions dels centres d'estudis a través de Nus de Llibres i les llibreries independents Bestiari
- Edició del calendari anual dels centres d'estudis
- Preparació de la Revista Memòria Anual
- Gestió de les convocatòries d'ajuts anuals: per a projectes, activitats i publicacions
- Participació en la convocatòria el Premi Ricart i Giralt amb el Museu Marítim de Barcelona
- Gestió de la convocatòria de la Beca Joan Veny (cada dos anys)
- Realització de l'agenda setmanal dels centres d'estudis
- Suport logístic a les trobades territorials dels centres d'estudis (de 2 trobades el 2003 s'ha passat a 14)
- Coordinació de la participació dels centres d'estudis en les Jornades Europees de Patrimoni
- Assessorament i gestió de programes vinculats a temes de patrimoni etnològic

- Organització de l’Espai Despuig, taula rodona sobre temes vinculats a centres d’estudis i recerca local i que actualment se celebra cada dos anys
- Coordinació del Col·loqui Internacional d’Estudis Transpirinencs
- Participació en la preparació del butlletí mensual *Infocentres* (conjuntament amb la CCEPC)
- Codirecció de *Plecs d’Història Local* (conjuntament amb la CCEPC)
- Producció d’exposicions col·lectives i la seva itinerància. La darrera exposició que s’ha realitzat ha estat “El món agrari a les Terres de Parla Catalana” amb la Coordinadora de Centres d’Estudis de Parla Catalana i la Fundació Món Rural. Aquesta exposició ha itinerant per més de 50 municipis en dues còpies.
- Coorganització de la Fira del Llibre Ebrenc amb el Centre d’Estudis de la Ribera d’Ebre i l’Ajuntament de Móra d’Ebre
- Coorganització dels congressos de la CCEPC
- El projecte “Tastets de patrimoni” en col·laboració amb la Biblioteca Pública de Tarragona
- Suport logístic a projectes de coordinació dels centres d’estudis i coorganització de congressos, jornades, commemoracions: Centenari de la Setmana Tràgica, Any Cabrera, actes commemoratius del Tricentenari, 400 aniversari de l’expulsió dels moriscos...

Una de les fites més importants aconseguides és el fet de desplegar la seva activitat en el conjunt dels territoris de parla catalana. L’Institut manté contacte amb entitats de tots els territoris i realitza activitats en tot l’àmbit lingüístic català. El 2013 s’han realitzat activitats, entre altres poblacions, a Ripoll, Núria, Salardú, Barcelona, Otos, Beseit, la Sénia, Móra la Nova, Torredembarra, Olot i Tarragona.

No entrarem en detall en tots els projectes però sí que en destacarem alguns.

El portal www.irmu.org és una gran base de dades creada amb l’objectiu de recollir tota la informació dels centres d’estudis: localització, contactes, activitats, llibres, revistes, projectes en curs, exposicions, conferències, etc.

Tenim un conveni amb la Universitat Rovira i Virgili, organisme responsable de la seva creació i el seu manteniment. Els centres que volen introduir la informació que van generant, actualment 305, disposen d’un codi i una clau d’accés. L’IRMU fa el seguiment i introdueix la resta de la informació: notícies, convocatòries o altres continguts d’interès per als centres d’estudis. Actualment, el portal ha estat renovat i hem observat aquests darrers mesos un increment important en el nombre de visites i en la interacció amb els usuaris.

Una de les activitats anuals principals de l’IRMU és el Recercat, Jornada de Cultura i Recerca Local de les Terres de Parla Catalana (fig. 3). Va néixer de la necessitat expressada pels centres de crear una jornada de trobada, d’intercanvi d’experiències, de cerca de col·laboracions i de difusió dels centres d’estudis. Es realitza a la població Capital de la Cultura Catalana de l’any. Des

de l'IRMU es valora molt positivament l'experiència i l'interès dels centres en participar-hi. Les properes edicions són a Barcelona (2014), Vilafranca del Penedès (2015) i Vic (2016). El Recercat inclou una fira, exposicions, taules rodones i presentacions, mostra d'audiovisuals i els Premis de Reconeixement.

En els darrers 10 anys s'ha realitzat un esforç molt important per digitalitzar les publicacions periòdiques dels centres d'estudis amb l'objectiu de fer-les accessibles i perquè entressin a formar part dels repositoris de referència per al món acadèmic. El sumari i el text complet dels articles de les revistes dels centres d'estudis han estat incorporats al projecte RACO (Revistes Catalanes en Accés Obert). Els articles incorporats a RACO també es troben a les bases de dades internacionals Europeana i a OAISTER, actualment dins OCLC.

A finals de 2012 hi havia 47 revistes incorporades; en total, 1.360 números i 16.328 articles a text complet. A juny de 2013 les revistes de centres d'estudis acumulaven un total d'1.093.025 consultes.

L'Institut Ramon Muntaner és la segona institució amb major nombre de revistes incorporades per darrere de la Universitat de Barcelona. Precisament la *Miscel·lània del CERE* és una de les revistes que forma part d'aquest projecte: el 2013 aquesta revista va rebre 1.295 consultes.

L'Institut s'ha dotat de diverses eines de comunicació per tal de fer difusió de l'activitat dels centres. Disposa de l'agenda setmanal, recentment renovada en format *newsletter* que és distribuïda a uns vuit-cents subscriptors; col·labora en l'edició de *l'Infocentres*, butlletí mensual realitzat conjuntament amb la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana; és present a les xarxes socials Facebook i Twitter i edita anualment, des del 2006, el calendari anual dels centres d'estudis amb l'objectiu de disposar d'una eina de difusió però també de coordinació de l'activitat dels centres.

Dels projectes de recerca que ha articulat en destaquem: els Jocs en la Història (fig. 4) i l'Inventari del Patrimoni Festiu de Catalunya. El projecte dels Jocs en la Història s'ha articulat en 5 anys, del 2008 al 2012. Té els seus orígens en dues primeres jornades celebrades en el context de la FESCAT de Jocs Tradicionals d'Horta de Sant Joan organitzada des del Departament de Cultura. Es va concretar en quatre jornades itinerants, Tàrrrega, Tarragona, Figueres i Berga i un congrés internacional a Móra la Nova i Ascó. Els treballs de totes les jornades i del congrés han estat editats, amb la qual cosa s'ha aconseguit una col·lecció de referència vinculada al joc i els esports tradicionals. Per altra

Fig. 3. Logotip del Recercat

Fig. 4. Celebració del Congrés Internacional Els Jocs en la Història a Móra la Nova. Fons IRMU

banda, l'Inventari del Patrimoni Festiu de Catalunya ha estat realitzat en col·laboració amb la Direcció General de Cultura Popular, Associacionisme i Acció Culturals i gràcies a la participació de centres d'estudis i investigadors de totes les comarques de Catalunya. En total s'han recollit entorn a 10.500 festes que en breu podran ser consultades en un espai web creat pel Departament de Cultura.

Pensant en les persones que integren la base de les entitats, s'ha creat el Carnet Recercat (fig. 5), que serveix per identificar el col·lectiu i els centres i els seus associats, però a la vegada, per oferir avantatges a les persones sòcies o vinculades als centres, principalment del món de la cultura. Els avantatges es poden consultar a <http://www.irmu.org/base/booklet>.

Fig. 5. Carnet Recercat

Fig. 6. Celebració del Col·loqui Internacional d'Estudis Transpirinencs a Núria. Fons IRMU

Són moltes les activitats que es coordinen des de l'IRMU i que impliquen tot un conjunt d'entitats en un mateix projecte. En destaquem alguns exemples: el Col·loqui Internacional d'Estudis Transpirinencs (fig. 6), la commemoració de l'Any Cabrera, la commemoració del centenari de la Setmana Tràgica a Barcelona, el Bicentenari de la Guerra del Francès...

I, finalment, destaquem les diverses línies de suport econòmic que són importants perquè els centres puguin realitzar la seva activitat i també per garantir la continuïtat de les seves publicacions. En aquests deu anys (fins juliol de 2013) l'IRMU ha obert 8 convocatòries d'ajuts a projectes; 11 d'activitats i 8 per a publicacions. S'han realitzat gairebé 150 projectes de recerca i/o divulgació cultural; més de 350 activitats i més de 450 publicacions. També en una fase inicial es van obrir tres convocatòries per a l'adquisició de material informàtic per tal d'ajudar els centres a equipar-se i poder realitzar els seus projectes amb major solvència.⁴

REPTES DE FUTUR

L'IRMU es planteja com a principals reptes de futur: la consolidació dels seus projectes principals, generar serveis que els centres puguin traslladar als seu associats, teixir noves aliances amb altres col·lectius i continuar treballant per posicionar la recerca realitzada des del món local en el context acadèmic.

Tot i que en aquests deu anys s'han posat en marxa molts projectes, ara és el moment, en alguns casos, de revisar-los i, en altres, de treballar per a la

seva consolidació. Sovint es tracta de projectes pensats a llarg termini i que necessiten la implicació de moltes entitats i persones i per aquest motiu cal paciència i molta dedicació per anar-los bastint.

El que és important és que l'IRMU mantingui línia directa amb les entitats i es continui implicant en el seu dia a dia, ja que és la manera de poder donar resposta als seus interessos i les seves necessitats.

Un altre aspecte en què ens caldrà insistir és a fer visible la tasca ingent realitzada des dels centres d'estudis i a actuar com a altaveu dels seus projectes i de la seva producció editorial.

VINCULACIÓ AMB MÓRA LA NOVA I AMB LA RIBERA D'EBRE

Móra la Nova i el Mas de la Coixa s'han convertit en un referent per als centres i instituts d'estudis de recerca local i comarcal dels territoris de parla catalana.

La vinculació entre l'IRMU, Móra la Nova i la comarca sempre ha estat molt estreta. En aquest sentit, volem agrair la complicitat que sempre hi ha hagut amb els diversos equips de govern de la població i, en especial, als diferents regidors de Cultura amb qui hem anat treballant: Ferran Bladé, actual alcalde, Irene Carbó i Cristina Lasala, actual regidora de Cultura.

També tenim una bona entesa amb les entitats i els organismes del poble: l'Associació de Dones, Càritas, Mans Unides, l'Alberg de Joventut... a les quals també volem agrair la col·laboració que hem mantingut aquests anys.

L'IRMU programa una part de les activitats que genera a Móra la Nova amb l'objectiu d'atraure gent a la població i a la comarca. Cada dos o tres anys se celebra la Jornada Institut Ramon Muntaner. Cultura i Recerca en el territori. El 2013 se'n va celebrar la IIIa edició i, de manera puntual, s'han realitzat diverses activitats: el Congrés Internacional Els Jocs en la Història, la X Jornada d'Etnologia de les Terres de l'Ebre i dues reunions de les entitats membres de l'Observatori del Patrimoni Etnològic de Catalunya. A més a més, s'han programat diverses exposicions, entre les quals «El món agrari a les Terres de Parla Catalana» (fig. 7), que durant quinze dies es va poder visitar al pavelló firal.

Col·laborem anualment en la Setmana Cultural de Móra la Nova aportant conferències o exposicions i des de l'any 2003 som presents a la Fira Agrícola, Ramadera i Industrial (fig. 8) del mes d'octubre amb un estand i col·laborant en els premis literaris.

En l'àmbit comarcal, també hi ha hagut una preocupació especial per teixir col·laboracions i realitzar-hi activitats. Destaquem especialment les activitats programades en col·laboració amb el CERE, l'Associació Cultural Artur Bladé i Desumvila o l'Associació Cultural lo Llaüt d'Ascó i la celebració de la Trobada d'Entitats de la Diòcesi de Tortosa celebrada a la Serra d'Almos o l'Espai Despuig celebrat a Garcia.

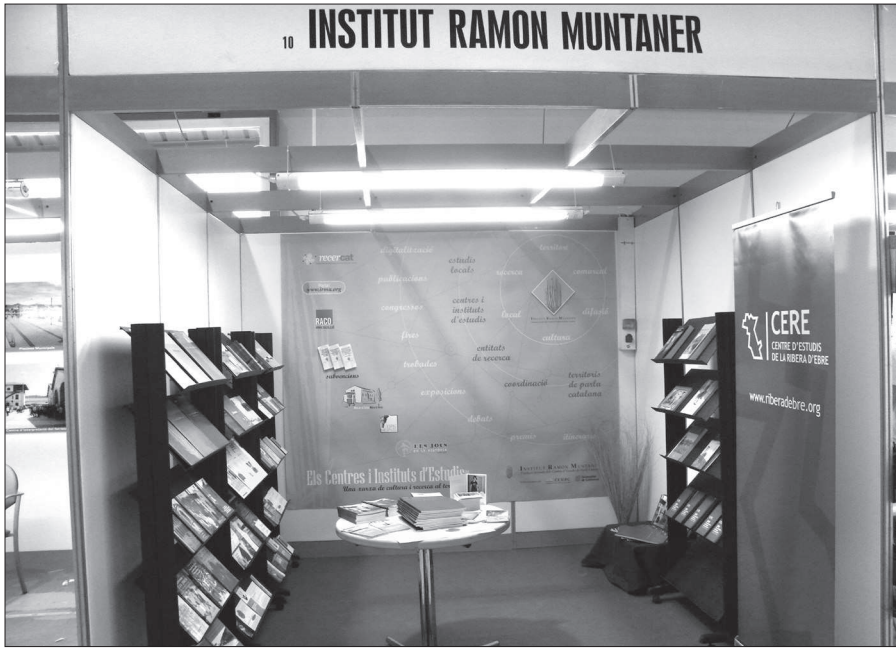

Fig. 7. Inauguració de l'exposició "El món agrari a les Terres de Parla Catalana" al pavelló firal de Móra la Nova. Any 2010. Fons IRMU

Fig. 8. Participació de l'IRMU a la Fira Agrícola, Ramadera i Industrial de Móra la Nova. Fons IRMU

Així mateix, l'IRMU participa en activitats territorials de referència com la Fira del Llibre Ebrenc a Móra d'Ebre.

El nostre objectiu és continuar essent presents a la vida cultural de la població i de la comarca i mantenim la mà estesa a totes aquelles entitats i poblacions que tinguin projectes en què puguem col·laborar.

CONCLUSIÓ

L'IRMU és possible gràcies al treball, la dedicació i la complicitat de molta gent. Per una banda, gràcies a totes les persones que han format part i formen part del seu Patronat i que han contribuït al disseny de l'estructura i a dotar-lo de continguts; al seu personal, que amb una feina prudent però constant i solvent fa possible el desenvolupament dels projectes i l'assoliment dels objectius; i a les entitats i les persones que en formen part que se l'han fet seu i que contribueixen amb el seu dia a dia i els seus projectes al creixement d'aquesta entitat.

L'IRMU és un bon exemple de punt de trobada i treball conjunt entre l'administració i la societat civil. Gràcies a aquesta bona entesa s'han impulsat projectes en col·laboració i la seva activitat és reconeguda i recollida en molts dels balanços realitzats des del món de la cultura.

Actualment, és difícil trobar una altra institució que desenvolupi la seva activitat i desplegui els seus projectes amb normalitat al conjunt dels territoris de parla catalana. L'existència de l'IRMU ha enfortit la xarxa de centres d'estudis i ha fet visible que són un patrimoni singular i fonamental de i per a la cultura catalana. Podem dir que hi ha un abans i un després de la creació de l'IRMU per a la recerca i l'activitat cultural local i comarcal.

NOTES

1. Referència al text de la crònica de Ramon Muntaner: "I si algú em demana: «En Muntaner, quin és l'exemple de la mata de jonc?», jo li respondré que la mata de jonc té una força que, si tota la mata lligueu ben fort amb una corda, i tota la voleu arrencar ensems, us dic que deu homes, per molt que estirin, no l'arrencaran, encara que alguns més s'hi possessin; i, si en traieu la corda, de jonc en jonc l'arrencarà tota un minyó de vuit anys, que ni un jonc no hi quedarà."

2. Volem tenir un record molt especial per Antoni Lluís Carrió, el qual ens ha deixat el passat mes de juny de 2013 de manera sobtada quan encara era membre del patronat de l'IRMU.

3. *Estadística del tercer sector cultural de Catalunya: centres d'estudis locals i comarcals 2007*. Núm. 29 (setembre 2011). TC - Treball de Camp. L'estudi es pot consultar al web del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya: <http://www20.gencat.cat/portal/site/CulturaDepartament>.

4. Un agraïment a la resta de personal de l'IRMU que m'han facilitat dades per a l'elaboració d'aquest article.